

**NEOMOGENITATEA CLASEI ADVERBULUI ȘI PROBLEMA
CONVERSIUNII**
*The Nonhomogenous Nature of the Class of the Adverb and the Problem of
Conversion*

Maria-Laura RUS²

Abstract

The adverbs are a very heterogeneous class, having many similarities to different other classes, such as the adjective, the pronoun or the preposition. When the form of these classes is identical or partially identical, delimitation between classes is difficult. The feature of invariableness in adverbs can most of the times separate them from adjectives, but when the forms are homonyms, the solution must be found in other part. The regent is frequently defining for the subordinated class. There are also linguists that suggest a double solution in the case of those ambiguous constructions/sentences.

Keywords: heterogeneous, adverb, ambiguity, preposition, adjective.

Dintre clasele lexico-gramaticale mai puțin omogene, cea a adverbilor ocupă în mod evident un loc „fruntaș”, aceasta întrucât este cunoscut faptul că adverbele sunt eterogene atât la nivel semantic și funcțional, cât și la nivel sintactic. Mai mult, ele se apropie foarte mult de alte clase lexico-gramaticale, de unde și confuzia cu acestea. În acest sens o atenție sporită trebuie acordată fenomenului conversiunii, întrucât există suficiente contexte în care adverbul trece într-o altă clasă lexico-gramaticală și contexte în care el doar se confundă cu alte clase. Asupra acestor situații ne vom opri în articolul de față.

În cazul adverbilor vom discuta atât despre conversiunea altor clase lexico-gramaticale în adverb, cât și invers, de la adverb spre alte clase lexico-gramaticale. Vom avea în vedere doar o parte dintre aceste procese de ordin lingvistic, întrucât fenomenul în sine este extrem de amplu și considerațiile noastre se vor alinia celor ale unor importanți lingviști care s-au oprit asupra problemei (Georgeta Ciompec, Gabriela Pană Dindelegan).

Conversiunea adjectivelor în adverbe se explică prin apropierea din perspectivă logico-semantică a celor două clase. Vorbim aici de o serie întreagă de adjective calificative devenite adverbe de mod. Aceste adverbe sunt omonime total cu adjectivele din care provin³ (și anume cu forma lor de masculin, singular, nominativ, nearticulat). Informațiile semantice pe care le transmit pot fi atribuite și verbelor, de unde și posibilitatea

² Assistant Prof. PhD, „Petru Maior” University of Târgu-Mureș.

³ Aceste adjective provin din fondul mai vechi al limbii române sau sunt adjective neologice. Pentru adjective din fondul vechi a se vedea un articol al Corneliiei Mihai, apărut în 1963, extrem de util, conținând o listă vastă de astfel de adjective: *Valoarea adverbială a adjectivelor în limba română contemporană*, în SCL, XIV, 11963, p. 210-211, iar pentru cele neologice, lucrarea Georgetei Ciompec, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.

conversiunii. Atât adjectivele, cât și adverbele „funcționează ca «predicate logice» de apreciere / de evaluare”⁴.

*Puțul este **adânc**.*

*Gândește **adânc**.*

Natura regentului este definitorie pentru stabilirea clasei în discuție. Cu toate acestea, atunci când contextul este verbal, poate apărea dificultatea la delimitare. Așa este cazul construcțiilor impersonale:

*Este **interesant** să *patinezi* / a *patina* / de *patinat*.*

Atunci când subiectul este un verb la mod nepersonal (infinitiv, supin) sau când construcția are o subiectivă, pe poziția sintactică de nume predicativ avem un adverb. Calitatea aceasta adverbială a elementului din cadrul construcției nu mai este evidentă dacă avem în calitate de subiect un substantiv fost participiu, „a cărui natură foarte abstractă îl face neutilizabil la plural”⁵:

*Este **interesant** *patinatul*.*

Gabriela Pană Dindelegan subliniază tocmai procesul acesta continuu de trecere de la o construcție „verbală prototipică” la una cu forme verbale nepersonale și apoi la una cu „nominal postverbale”. Deoarece nominalul acesta abstract păstrează unele caracteristici verbale (de exemplu capacitatea de combinare cu adverbul), limita dintre cele două clase lexico-gramaticale în discuție este destul de greu de precizat. Lingvista consideră că „singurul test sigur rămâne înlocuirea formei omonime cu forme distincte pentru adjectiv și adverb”⁶ (vezi *bun* vs *bine*).

Invariabilitatea adverbului este trăsătura cea mai evidentă care delimitează această clasă de clasa adjectivelor, dar atunci când vorbim despre adjective invariabile, delimitarea nu mai poate ține cont de acest criteriu:

*Se poartă **mișto** / A compus un cântec **mișto**.*

O altă situație pe care o luăm în discuție aici este conversiunea numeralului în adverb. Puține sunt numeralele sau formele flexionare ale unor numere care pot deveni adverbe. Este vorba despre numeralele iterative care au ca regent un verb:

*Ți-am spus **de trei ori** același lucru.*

În teorie, pot deveni adverbe și numeralele ordinale cu formă flexionară de masculin, acolo unde există, dar în practică sunt utilizate astfel doar primele numere ordinale din serie:

***Întâi**, să mergi să-ți speli dinții; **al doilea**, să te piepteni ...*

Dintre numeralele cardinale va deveni adverb numai forma *una* în expresii verbale precum „a o ține una”, „a fi una”. Doar în limba vorbită mai pot apărea adverbe provenite prin conversiune din alte numere cardinale, cu forma lor de masculin:

⁴ Gabriela Pană Dindelegan, *Elemente de gramatică: dificultăți, controverse, noi interpretări*, Humanitas Educațional, București, 2003, p. 184. Lingvista vorbește de o predicție de ordinul 1 în cazul adjectivelor și de o predicție de ordinul 2 în cazul adverbilor.

⁵ Gabriela Pană Dindelegan, *op. cit.*, p. 185.

⁶ Idem.

Unu, mă gândesc la un plan bun; doi, îl pun imediat în aplicare; trei, observ avantajele planului aplicat.

Confuzii sau în aceeași măsură ambiguități privind delimitarea adverbului de alte clase lexico-gramaticale există și atunci când adverbul concurează cu pronumele-adjective nehotărâte de tipul *mult, puțin, destul* etc. În prezența centrelor nominale, interpretarea este în favoarea adjectivelor pronominale nehotărâte cantitative, precum și în mod categoric la formele de plural sau feminin:

*Vreau cafeaua cu **mult** zahăr.*

*Să conduci cu **multă** atenție!*

Dacă lipsește capul de grup nominal intervine dificultatea delimitării claselor:

*Vreau **mult**.*

În absența centrelor nominale, formele sunt interpretate drept adverbiale, iar în construcții de tipul: *A cumpărat brânză multă. A mâncat **multă***, femininul indică interpretarea pronominală. În schimb, formele de neutru sau masculin ale substantivelor precedente indică o interpretare adverbială, ceea ce creează ambiguități:

*Pregătise destul material, dar ceilalți îi cereau și **mai mult**.*

Dacă în enunț verbul este intransitiv, având subiect exprimat, interpretarea este clar în favoarea formei adverbiale⁷:

*Așteptarea ține **mult**.*

Din alt unghi de vedere, conversiunea interesează și la adverbele care pot deveni alte clase lexico-gramaticale⁸. Situațiile sunt mai multe și în această privință, dar ne vom opri doar la câteva adverbe care pot deveni în anumite contexte prepoziții. Astfel, prin desemantizare și schimbare de funcție, unele adverbe devin prepoziții, omonime total sau parțial cu adverbele din care provin. Astfel, la omonime totale intră termeni de tipul *cât, drept, deasupra, asemenea, înainte* etc.:

*Vorbesc **cât** vreau. / El vorbește **cât** tine.* (adverb / prepoziție cu Ac)

*Tu vorbești **drept**. / ... drept pentru care s-a încheiat prezenta cerere.* (adverb / prepoziție cu Ac în formula după model străin din finalul documentelor oficiale)

*El merge **înainte**. / **Înainte-i** se află întreaga familie.* (adverb / prepoziție + pronume în D)

În categoria omonimelor parțiale intră, de pildă, locuțiunile prepoziționale *în fața, în spatele*, deosebindu-se formal de adverbele corespunzătoare *în față, în spate*:

*Când m-ai văzut, stăteam **în spate**.*

*Când m-ai văzut, stăteam **în spatele** mamei.*

Situația se complică însă atunci când avem construcții de tipul *de-a latul, de-a lungul*. Avem nevoie de contexte nominale pentru a da o interpretare prepozițională construcției (*S-a așezat **de-a lungul** drumului*).

Această trecere continuă de la o clasă lexico-gramaticală la alta, în ambele sensuri, a creat în planul interpretării dificultăți de delimitare netă a claselor, precum și diverse

⁷ Cf. Gabriela Pană Dindelegan, *op. cit.*

⁸ În acest caz prepozițiile pot fi omonime total sau parțial cu adverbele din care provin.

dispute între lingviști asupra unor construcții⁹. Soluțiile propuse diferă de la un gramatician la altul, comportând o „doză de decizie, deci de arbitrar”¹⁰.

Bibliografie (selectivă)

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*, Editura Humanitas, București, 1997

Ciompec, Georgeta, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985

Dimitriu, Corneliu, *Tratat de gramatică a limbii române. Morfologia*, Institutul European, Iași, 1999

Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), *Gramatica de bază a limbii române*, Univers Enciclopedic Gold, București, 2010

Pană Dindelegan, Gabriela, *Elemente de gramatică: dificultăți, controverse, noi interpretări*, Humanitas Educațional, București, 2003

⁹ A se vedea disputa privind construcțiile analizabile sau neanalizabile de tipul „înainte de”, „departe de”, „aproape de” etc.

¹⁰ Gabriela Pană Dindelegan pledează pentru acceptarea soluțiilor duble.